

UDK. 635.64(043)-Q 92

QARAQALPAQSTAN SHARAYATI USHIN ĞAWASHANIŃ TALSHIQ SIPAT BELGILERI SIPATLI BOLĜAN SORTLARIN TAŃLAW

Kutlimuratova Zuxra Alisher qizi

*Qaraqalpag’istan awil xojalig’I ha’ m Agrotexnologiyalari instituti asisstent.
e-mail:zuxrakutlimuratova9298@gmail.com*

Abdikadirova Feruza Berdakovna., O`tepbayeva Shaxsanem Asqarbay qizi

Qaraqalpag’istan awil xojalig’i ha’ m Agrotexnologiyalar institut studentleri

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17536848>

***Annotatsiya.** Talshiq mikroneyri - paxta talshiqi ulgisini hawa otkezgishligine qaray talshiqtin` jihishkeligi ham pisip jetilgenligini kórsetkishi bolip tabiladi. Mikroneyr kórsetkishi házirgi waqitta xaliq araliq bazarda paxta talshiq`inin` miytinligi ham jetilgenlik dárejesine qaray qabil etilgen, yaĝniy birinshi ham ekinshi sanaat sortlarında 3, 5-4, 9 araliĝında bolwi kerek.*

***Gilt sózler:** Sort sinaw shahapshalari, g’awasha kollektsiyasi, mikroneyr ko`rsetkishi, AN-130, Dehqonbob, Namangan-77, S-6524, AN-Boyobut-2 sortlari, strees faktor.*

***Annotation:** According to the air permeability of the sample of starch micron - cotton starch, it was found that the fineness of the starch is also an indicator of the ripeness of the product. Currently, the microneural index of cotton seed in the international market is accepted depending on the degree of germination, and it should be in the range of 3, 5-4, 9 in industrial cultivars.*

***Keywords:** Variety testing facilities, grapevine collection, microneedle index, AN-130, Dehkanbob, Namangan-77, S-6524, AN-Boyobut-2 varieties, stress factor.*

Kirisiw. Qaraqalpaqstan Respublikasi paxtashılıq ushın qolaylı tábiyyi-klimat sharayatlarına ie bolıp, bul jerde paxta jetistiriw awıl xojalıĝınıń eń áhmietli tarmaqlarınan biri bolıp esaplanadı. Paxta talshiqınıń sapası jeńil sanaat ushın tiykarĝı shiyki zat dáregi bolĝanlıĝı sebepli, onıń talshiq (talshıqlı) belgilerin jaqsılaw hám joqarı sapalı sortlardı tańlap alıw áhmietli wazıypalardan esaplanadı.

Ózbekstan seleksioner ilimpazları tárepinen sırtqı stress faktorlarĝa sabırılı hám talshiq sapası jáhán bazarı talaplarına juwap beretuĝın bir qansha sortları jaratılıp, óndiriske engizilgen [1,2,3].

Jáhán bazarı tiykarlanıp talshiq mikroneyriga úlken itibar qaratadı. Mikroneyr - talshiqning sızıqlı tıĝızlıĝı menen óz-ara baylanıslı mikrogrammning dyuymga qatnasın, usınıń menen birgelikte, talshiqning pishib jetilgenlik dárejesin de belgileydi. Sonıń menen birge, talshiqning reńi hám jinlashdan keyingi sapası boyınsha sırtqı kórinisi, kemshilik hám patas qospalardıń vaznli úzilisi (%), ıĝallıqtıń vaznli qatnası (%) da onıń bahosiga úlken tásir kórsetedi [4,5].

Sonida aytıw kerek, mámleketimizde islep shıǵarılgan paxta talshıǵı sırtqı kórinisine qaray, I, II, III, IV, V tiplarge bólinedi. Quramında kemshilik hám patas qospalar muǵdarına qaray (Mámleket standartları talaplarına kóre) joqarı, jaqsı, orta, ápiwayı hám patas klasslarǵa ajratıladı.

İzertlewdiń maqseti: Qaraqalpaqstan sharayatı ushın ǵawashanıń qımbatlı-xojalıq belgileri esaplangan talshıq shıǵımı hám uzınlıǵı, sapa belgilerden mikroneyr, salıstırma úziliw uzınlıǵı, joqarı ortasha uzınlıqların úyreniw nátiyjesinde sortlardı tańlap alıw jumisimizdiń tiykarǵı maqseti esaplanadı.

İzertlew obekti. Rayonlastırılǵan ǵawashanıń AN-Boyobut-2, S-6524, Namangan-77 hámde jańa Dehqonbob va AN-130 sortları.

İzertlew predmeti: Ǵawasha sortlarınıń talshıq sapası hár qıylı stress faktorlarǵa tási.

Analiz ha‘m na‘tiyjeler. Hár bir ǵawasha sortınan 50 den ósimlik tańlap alındı hám olardıń talshıq mikroneyri kórsetkishiniń nátiyjeleri tómendegishe boldı: AN-Boyovut-2 sortında talshıq mikroneyri ortasha 4, 77 ge, ósimliklerdiń jaylasıw limiti 4, 3-5, 2 aralıǵında bolıp, variatsiya koefficiyenti bolsa 3, 7%, S-6524 sortında talshıq mikroneyri ortasha 4, 50 ge, ósimliklerdiń jaylasıw limiti 3, 9-5, 1 aralıǵında ekenligi hám variatsiya koefficiyenti 6, 6%, Namangan-77 sortında talshıq mikroneyri 4, 76 ǵa, ósimliklerdiń jaylasıw limiti 4, 1-5, 2 aralıǵında kórinetuǵın bolǵan bolsa, variatsiya koefficiyenti bolsa 3, 7%, Dıyxanbob sortında talshıq mikroneyri 4, 72 ge, ósimliklerdiń jaylasıw limiti 3, 7-5, 1 aralıǵında bolǵanlıǵı hám variatsiya koefficiyenti 6, 0%, AN-130 sortında talshıq mikroneyr kórsetkishi ortasha 4, 32 ge, ósimliklerdiń jaylasıw limiti 4, 0-5, 1 aralıǵında hám variatsiya koefficiyenti 4, 7% teń bolǵanlıǵı gúzetildi.

G`awasha sortlarında talshıq mikroneyrinin` o`rtasha ko`rsetkishi

№	Ǵawasha сортлары	N	limit	M±m	σ	V%
1	AN-Boyavut-2	50	4,3-5,2	4,77±0,04	0,18	3,7
2	S-6524	50	3,9-5,1	4,50±0,07	0,30	6,6
3	Namangan-77	50	4,1-5,2	4,76±0,04	0,18	3,7
4	Dehqonbob	50	3,7-5,1	4,72±0,06	0,28	6,0
5	AN-130	50	4,0-5,2	4,32±0,05	0,21	4,7

Juwmaqlaw. Bul belgi boyınsha ózgeriwsheńlik kólemi AN-Bayavut-2, Namangan-77 hám AN-130 sortlarında 5 klasstan, S-6524 hám Dıyxanbab sortlarında 6 klasstan orın ieledi. Ósimliklerdiń eń kóp payızǵı AN-Bayavut-2 sortında 35,1-36,0% klasında (30,0%), S-6524 sortında 34,1-35,0% hám 35,1-36,0% klassları (23,3%, 23,3%), Namangan-77 hám AN-130 sortlarında 38,1-

39,0% klası (40,0% hám 30,0%), *Diyxanbab* sortında 38,1-39,0 hám 39,1-40,0% klassları (33,3 hám 33,3%) óz ishine aldı hám modal klassları boldı. *AN-Bayavut-2* hám *S-6524* sortlarınıń eń joqarı shetki klass kórsetkishleri sáykes túrde 37,1-38,0% hám 38,1-39,0% klaslarda bolıp, bul klasqa tiyisli ósimlikler 10,0% ti quradı. *AN-130* sortınıń eń shetki klass kórsetkishi 39,1-40,0% ke teń bolıp, bul klassqa tiyisli ósimlikler 23,3% ke teń boldı. *Namangan-77* hám *Diyxanbab* sortlarında eń joqarı shetki klass kórsetkishleri 40,1-41,0% bolıp, bul klassqa tiyisli ósimlikler sáykes túrde 10,0% hám 6,7% bolğanlıgı baqlanıp, basqa sortlarǵa salıstırǵanda bul belgi boyınsha ústin boldı. Sortlarda belginiń variaciya koefficienti kórsetkishi 2,37-3,70% ti quradı, bul bolsa úyrenilgen belginiń ózgeriwsheliǵı barlıq sortlarda az dárejede ózgeriwsheliǵı bolğanlıǵınan derek beredi.

Paydalanilg'an a'debiyatlar:

1. Avtonomov V.A., Axmedov D.D., Muhammadiyev A.M., Aripov X., Djumayev S. Vliyaniye faktorov fizicheskogo vozdeystviya na proyavleniye priznaka «massa xlopka-sirsa odnoy korobochki», v polevix usloviyax u sortovxlopchatnika S-6524 i Namangan-77. // Fundamental fan va amaliyot integratsiyasi: muammolar va istiqbollar. Resp. ilmiy-amaliy konf. mat. – Toshkent. 2018. – S. 86-88.
2. Battalov A.M., Ne'matov X.Sh. Buxoro viloyati sharoitida chigiti tarkibida zaharli gossipol moddasi bo'lmagan yangi "Buxoro-9" g'o'za navi yaratildi. // "G'o'za va g'o'za majmuidagi ekinlarni parvarishlash agrotexnologiyalarini takomillashtirish" Resp. ilmiy-amaliy anjuman. – Toshkent. 2013. – B. 339-345.
3. Qahhorov I.T., Qahramonov A.K. Turli ekish tizimiga va ko'chat qalinligiga mos g'o'zaning istiqbolli tezpishar "O'zFA-703" navi. // Mat. Resp. nauchno-prakt. konf. Dostijeniya i perspektivi eksperimentalnoy biologii rasteniy. – Tashkent. 2013. – S. 89-91.
4. Levis C.F. Cotton Win and Dill Mill Press // Agron. J. – 1991. -№92. – P. 12-13.
5. Rafiyeva F.U., Rizayeva S.M. Turlararo F2 duragaylarida kun uzunligiga talabchanlik morfobiologik belgisining irsiylanishi // Fundamental fan va amaliyot integratsiyasi: muammolar va istiqbollar. Resp. ilmiy-amaliy konf. – Toshkent. 2018. – B. 39-40.